

הלכה פסוקה

פסקי דין אקטואליים בענייני חושן משפט

גליון מספר 26, יד באייר תשס"ז

לאחר פגרה ארוכה, אנו חוזרים להוצאה הסדירה של הבטאון. אחת הטענות העולות מפעם לפעם נגד בתי הדין, קשורה לעובדה שבתי הדין פוסקים את הדין בפשרה. בעלי דין מרגישים, שבית הדין נוטה לחייב את הנתבע, בפחות ממה שמגיע לו. כפי שקורה לעיתים קרובות, חלק מהטענות בעניין נובעות מחוסר ידיעה של הציבור, ולעיתים הפשרה משמשת כמכשיר בידי בית הדין כדי לחייב את הנתבע במקום שבו הוא פטור על פי הדין, אלא שהמוסר והשכל הישר אומרים שראוי שיהיה חיוב תשלומים.

הגליונות הקרובים יביאו דוגמאות של פשרות שנעשו ע"י בתי דין שונים. נשמח לקבל תגובותיכם.

אנו מתכננים לפתוח בבטאון שני מדורים חדשים. במדור הראשון במדור זה נשתדל להביא מאמרים קצרים, שיהוו מעין מבוא לחושן משפט. במדור השני נפרסם התייחסויות הלכתיות לנושאים אקטואליים שונים הקשורים לדניי ממונות.

המדורים יפתחו בגליון הבא, בעז"ה. במידה ויש בין הקוראים כאלו הרוצים להציע נושאים למדור האקטואליה, או המוכנים להשתתף בכתיבתו, ניתן לפנות אלינו.

נוסף על כך, אנו רוצים להשתמש ב'הלכה פסוקה', כבמה למאמרים הלכתיים בנושאים הקשורים לחושן משפט. אנו מזמינים את הציבור לשלוח מאמרים אלינו.

כרגיל, נשמח לקבל פסקי דין נוספים, על מנת שנוכל לפרסמם בעתיד. תגובות ופסקי דין יש לשלוח לכתובת halachapsuka@eretzhemdah.org.

המערכת:

הרב יואב שטרנברג

הרב עמיחי צוריאלי, הרב עידו הבר, הרב אייל פישלר

פסקי הדין המתפרסמים ב'הלכה פסוקה', אינם מבטאים את עמדת בית הדין 'משפט והלכה בישראל', וכמו כן אין לראות בפרסומם משום ייעוץ הלכתי או משפטי. מטרת הפרסום היא לעורר דיון הלכתי בין הקוראים.

למעוניינים לעשות מנוי (חינם) לבטאון, נא לשלוח מייל לכתובת: halachapsuka@eretzhemdah.org

רוצים לחתום חוזה לפי ההלכה?

פנו אל: **"משפט והלכה בישראל"**

טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

העקרונות ההלכתיים העולים מפסקי הדין בגליון**1. פשרה כדי למנוע הפסד לבעלי הדין / הרב אליעזר שינקולבסקי**

- א. הקונה חפץ מסויים, וגילה שקיבל חפץ שונה משמעותית ממה שהזמין, הן המוכר, והן הקונה רשאים לבטל את המקח. אם החפץ שקנה בפועל דומה למה שהתכוון לקנות, אלא שהוא באיכות ירודה, הקונה רשאי לבטל את המקח, אבל לא המוכר.
- ב. במקום שביטול המקח יגרום הפסדים לשני הצדדים, רשאי בית הדין להשתמש בסמכות המוקנית לו מכח שטר הבוררות, ולכפות על הצד שהרוויח מהעיסקה לפצות את הצד שהפסיד ללא אפשרות לביטול המקח, בתורת פשרה.

2. חיוב בעל דין לחתום על שטר בוררות בין לדין ובין לפשר / בית הדין האזורי ירושלים

דעת הרב אליעזר שפירא:

- א. בית הדין רשאי לכופ בעל דין לחתום על שטר בוררות 'בין לדין ובין לפשר', במידה ובעל הדין הוא עשיר, או ציבור, מכח כפיה על לפנים משורת הדין.
- ב. לעניין זה, מעמדה של ישיבה הוא כשל ציבור.
- ג. במידה ובעל הדין אינו מוכן לשמוע בקול בית הדין, ניתן לכתוב כתב סירוב, אבל אין לתת היתר פניה לערכאות.
- דעת הרב משה יוסף מילצקי

- א. אין אפשרות לכופ את אחד מבעלי הדין להסכים לפשרה.
- ב. אם אחד מהצדדים אינו מוכן מלכתחילה לקבל את הדיינים בין לדין ובין לפשרה, רשאים הדיינים להסתלק מלדון.
- דעת הרב שמחה מירון

- א. ניתן לכפות על חתימה על שטר בוררות 'בין לדין ובין לפשרה'.
- ב. לחתימה זו אין משמעות הלכתית, במידה ומדובר בבי"ד הקבוע בעיר, שכן סמכותו אינה מכח הסכמת בעלי הדין, אלא מעצם היותו בית הדין הקבוע. מטרת החתימה היא רק לאפשר את יכולת הכפייה של בית הדין ע"י ערכאות.
- ג. על כן, בבית דין קבוע, בין אם חתמו ובין אם לא, אם הדיינים רוצים לפסוק פשרה, יש צורך בעשיית קנין עם בעלי הדין, על מנת שלפשרה יהיה תוקף.
- ד. במידה ומדובר בבית דין קבוע, אף אם אחד מבעלי הדין אינו מוכן לחתום על שטר בוררות גם לפשרה, אין בית הדין רשאי להסתלק מלדון.

3. כפיית פשרה הקרובה לדין על בעלי הדין / הרב צבי יהודה בן יעקב

- א. אדם שהתחייב לחברו, וישנו ספק אם חברו מחל לו, חייב המתחייב לשלם, משום שהחוב ברור, והמחילה מסופקת.
- ב. למרות זאת, אם בית הדין רואה שהספק אכן ספק משמעותי, הוא רשאי לכפות על הצדדים פשרה, ולחייב את המתחייב רק בחלק מהסכום.
- ג. כפיית פשרה זו אפשרית, אף אם הצדדים לא כתבו בשטר הבוררות, שהם מסמיכים את בית הדין לעשות פשרה.

משפט והלכה בישראל | בית דין לענייני ממונות שע"י "ארץ חמדה"

הרב אליעזר שינקולבסקי, בית הדין לממונות 'גזית' בית שמש
לא פורסם

פשרה כדי למנוע הפסד לבעלי הדין

תיאור המקרה

התובע קנה דירה מן הנתבע. בחוזה המכירה נרשם כי יחד עם הדירה נמכרת גם חניה, מחסן בגינה ומחסן בחניה. המחסן בדירה אכן קיים, אולם המחסן שברשות הנתבע, ושאותו התכוון למכור, ואכן מסר את החזקה בו לידי התובע, אינו בחניה או לידה, אלא בקומה אחרת - ליד דלת הכניסה לדירה.

התביעה

התובע דורש לקבל סך של \$5000 משום שלטענתו, מחסן בחניה שווה הרבה יותר ממחסן צמוד לדירה, משום שנין לפרוק מצרכים מהרכב ישר למחסן.

תשובת הנתבע

הנתבע טוען, שאין שום הבדל בין מחסן בחניה למחסן סמוך לדירה.

פסק הדין

בית הדין קבע שעל פי דין, מכירת המחסן לא חלה, כיוון שיש הבדל בין מחסן בחניה למחסן בדירה. אולם, במקום לבטל את המקח, קבע בית הדין שמכח פשרה, המקח ישאר קיים, ואת ההפרש בשווי המחסן ישלם הנתבע.

הנימוקים:

סדר הדברים לבירור פסק הדין הוא כדלהלן:

א. האם המקח קיים בנדון דידן?

ב. האם ראוי לבטל את המקח?

א. האם מכירת מחסן בקומת הדירה במקום מחסן בחניה היא מקח טעות?

ברור לחלוטין, שהמחסן שנמכר בפועל, אינו זה שסוכם עליו. בעניין זה מבואר בשולחן ערוך (חושן משפט סימן רלג סעיף א):

המוכר לחבירו מין ממיני פירות, ונתן לו מין אחר, אין כאן מכר ושניהם יכולים לחזור בהם. כיצד, מכר לו חטים לבנות ונמצאו אדומות, או איפכא, או יין ונמצא חומץ או איפכא, או עצים של זיתים ונמצאו של שקמה או איפכא. אבל אם מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות, לוקח יכול לחזור בו אפילו לא נתאנה בסכום, והמוכר אינו יכול לחזור בו אפילו הוקרו.

מבואר בשולחן ערוך, שאם הדבר הנמכר שונה לגמרי ממה שסוכם כגון עץ זית במקום עץ שקמה, המקח בטל. אולם, אם הדבר הנמכר רק ירוד באיכותו, כמו חיטים רעות במקום יפות, המוכר אינו יכול לחזור בו, והלוקח יכול לבטל את המקח. בנדון דידן, יש לראות את שני המחסנים לכל הפחות כחיטים רעות מול חיטים יפות, ולכן בוודאי שהתובע יכול לדרוש את ביטול המקח.

משפט והלכה בישראל | בית דין לענייני ממונות שע"י "ארץ חמדה"

ב. עשיית פשרה במקום ביטול מקח

בית הדין קבע שבמקרה שלפנינו לא יעלה על הדעת ביטול מקח. ביטול מקח במקרה זה יגרום נזק רב לשני הצדדים, ולו רק בגלל המיסים והוצאות ההובלה שיצטרכו לשלם. מטעם זה צריך בית הדין להשתמש בסמכות ההכרעה ע"פ פשרה ו/או ע"פ שיקול דעת המוקנית לביה"ד ע"פ הסכם הבוררות, ולקבוע פיצוי לענין.

כמו כן, לא סביר להחליט על ביטול המכירה רק ביחס למחסן. שהרי אין לנתבע מה לעשות במחסן בודד המנותק מדירתו, והנמצא ליד דירת התובע.

על כן, בית הדין קבע כי יש להעריך את שווי המחסן שבחניה, ואת שווי המחסן שליד הדירה, ואת ההפרש, במידה ויהיה, ישלם הנתבע לתובע.

הרב אליעזר שפירא, בית הדין האזורי ירושלים
פסקי דין רבניים כרך יא עמ' 259 - 274

חיוב בעל דין לחתום על שטר בוררות בין לדין ובין לפשר

תיאור המקרה

התובע והנתבעת, שהיא ישיבה, הסכימו להתדיין בפני בית הדין הרבני בירושלים. אולם, הנתבעת הסכימה לחתום על שטר בוררות שבו יהיה כתוב שבית הדין מוסמך לדון רק על פי דין, ולא על הנוסח המקובל 'בין לדין ובין לפשר'. בית הדין נזקק להחלטה האם יש להוציא על הנתבעת כתב סירוב, משום שלא הסכימה לחתום על שטר בוררות כרצון בית הדין.

פסק הדין

דעת הרוב - על הנתבעת לחתום על שטר הבוררות כפי שהורה לה בית הדין. אולם, אם תסרב לעשות כן, בית הדין אינו יכול לתת רשות לתובע לפנות לערכאות.

דעת המיעוט - הנתבעת אינה חייבת לחתום על שטר בוררות, אולם בית הדין רשאי לסרב לדון במקרה שאינה מוכנה לחתום על שטר בוררות כרצונו, ויחפשו הצדדים בית דין אחר.

הנימוקים:

להלן בירור הדעות השונות של חברי ההרכב:

א. דעת הרב אליעזר שפירא

ב. דעת רב משה יוסף מילצקי

ד. דעת הרב שמחה מירון

א. דעת הרב אליעזר שפירא

בשולחן ערוך (חושן משפט סימן יב סעיף כ) נכתב:

צריכים הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה.

על פי סעיף זה נהגו בתי הדין בישראל לדון בפשר הקרוב לדין. משמעותו של 'פשר הקרוב לדין' היא שבית הדין אמנם מנסה לברר את הדין כמיטב יכולתו, אבל על מנת להימנע משבועות וכדומה, וכן על מנת להימנע מחשש טעות בדין, רשאי בית הדין לעשות פשרה המבוססת על הדין, אך לא זהה לו. וזו היא משמעותו של הסעיף המקנה לבית הדין סמכות 'בין לדין ובין לפשר' המופיע בשטר הבוררות.

בשולחן ערוך (שם סעיף ב) כותב הרמ"א:

ואין בית דין יכולין לכופ לכתוב לפנים משורת הדין, אף על פי שנראה להם שהוא מן הראוי, ויש חולקים.

הב"ח הכריע, שנוהגים לכופ עשיר לעשות את הדבר הראוי והנכון, וכן כתב בשו"ת צמח צדק (סימן פט). ובשו"ת חתם סופר (יורה דעה סימן רלט) כתב, שבציבור כופין על לפנים משורת הדין.

בנדון דידן, הנתבעת היא ישיבה, שמעמדה כשל ציבור, ואולי גם נחשבים כמו עשירים לעניין זה, ולכן יש לכופ אותם על לפנים משורת הדין, לחתום על שטר בוררות שכזה. אמנם, היות שבפועל אין לבית הדין סמכות לכופ את הנתבעת, אלא על ידי כתב היתר פניה לערכאות, בנדון דידן נראה שאין להתיר פניה לערכאות, שהרי סו"ס התובע יכול לתבוע על פי דין ולקבל את המגיע לו בדין תורה, וכל ההיתר לפנות לערכאות הוא רק כדי להציל את ממונו של התובע, מה שלא שייך בנדון דידן.

מאידך, ניתן לפרסם כתב סירוב על כך שהנתבעת מסרבת לעשות כדברי בית הדין.

ב. דעת הרב משה יוסף מילצקי

גם הרב מילצקי מסכים, שבית הדין צריך להשתדל בכל כוחו שהצדדים יקבלו עליהם את בית הדין גם לפשרה. אולם לדעתו, אין אפשרות לכפות על הצדדים לעשות פשרה. וכמבואר בשולחן ערוך (שם סעיף ב):

מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: הדין אתם רוצים או הפשרה; אם רצו בפשרה, עושים ביניהם פשרה.

היינו, שצריך להציע להם פשרה, אבל צריך להציע להם גם את האפשרות לעשות רק דין. המשמעות של סעיף כ, שהביא הרב שפירא בראשית דבריו היא, שבית הדין אינו חייב לדון במידה ואחד הצדדים אינו רוצה בפשרה, ולכן אם הנתבעת אינה מוכנה בשום פנים ואופן לפשרה, יש לבית הדין רשות להסתלק מן הדין.

ג. דעת הרב שמחה מירון

לדעת הרב מירון יש להבדיל בין ב"ד קבוע לב"ד שאינו קבוע. בית דין שאינו קבוע, מתמנה רק על פי רצון בעלי הדין. סמכויותיו של בית הדין הזה נקבעות מכח שטר הבוררות שבין הצדדים, ולכן בו יש לדון בשאלה מה קורה כאשר אחד הצדדים אינו מעוניין להסכים מראש שב"ד יציעו פשרה.

לעומת זאת, בית דין קבוע בעיר אינו זקוק לשטר הבוררות כדי לחייב את בעלי הדין להתדיין בפניו. שטר הבוררות נחוץ רק לצורך האכיפה ע"י בתי המשפט, ולא לסמכות לדון הקיימת מכח התורה. ברור גם, שעל הצדדים ליצור את המצב שבית הדין יוכל לכפות את פסק הדין שלו עליהם. ולכן על הצדדים לחתום על שטר בוררות הן לדין והן לפשרה.

אולם, שטר הבוררות אינו מגדיר כלל את סמכויותיו של בית הדין. ראיה לכך ממנהג בתי הדין, שלמרות שמחתימים את הצדדים בדרך כלל על שטר 'הן לדין והן לפשרה' ואעפ"כ, בתי הדין אינם כופים את הצדדים לפשרות, ונותנים תוקף להצעות פשרה, רק כאשר הצדדים עושים קנין על כך. נוסף על כך יש לציין, שגם לגבי האפשרות להסתלק מן הדין, שונה מעמדו של בית דין קבוע מזה של בית דין שאינו קבוע. ההלכה שבה פתח הרב שפירא את דבריו, מהווה סיבה לכך שעל הדין להשתדל להתרחק מן הדין וללחוץ על הצדדים להסכים לעשות פשרה. במידה והדין אינו דיין קבוע, הוא רשאי גם להסתלק מן הדין אם הצדדים אינם מעוניינים בפשרה. אולם, דיין קבוע אינו רשאי להסתלק מן הדין.

ראיה לדבר עולה מסתירה לכאורה בשולחן ערוך. בסימן ח (סעיף ג) פוסק השולחן ערוך:

דרך חכמים הראשונים, בורחים מלהתמנות, ודוחקים עצמם הרבה שלא לישב בדין עד שידעו שאין שם ראוי כמוהו ושאים ימנעו עצמם מהדין תתקלקל השורה, ואף על פי כן לא היו יושבים בדין עד שהיו מכבידים עליהם העם והזקינים ומפצירים בהם.

לעומת זאת, בסימן י (סעיף ג) כתב השולחן ערוך:

'כי רבים חללים הפילה', זה תלמיד חכם שלא הגיע להוראה ומורה. 'ועצומים כל הרוגיה', זה שהגיע להוראה ואינו מורה, והוא שיהיה הדור צריך לו, אבל אם ידע שיש שם ראוי להוראה, ומונע עצמו מההוראה, ה"ז משובח. וכל המונע עצמו מן הדין, מונע ממנו איבה וגזל ושבעת שוא.

בסימן י ישנה ביקורת על תלמיד חכם הראוי להוראה, והדור צריך לו, ואינו מורה, והדבר עומד לכאורה בסתירה למה שנכתב בסימן ח. התומים (סימן ח, אורים סק"ז) כותב, שבסימן י מדובר

משפט והלכה בישראל | בית דין לענייני ממונות שע"י "ארץ חמדה"

במי שהתמנה לדיין קבוע בעיר, ולכן אצלו אין מקום לגינוני ענווה שכאלו, אלא אם כן רוצה להעביר את עצמו מתפקידו באופן קבוע.

לכן, על הצדדים לחתום על שטר בוררות כפי שיורה להם בית הדין, על מנת לאפשר אכיפת כל פסק דין, אבל אם בסופו של דבר בית הדין ירצה לעשות פשרה, הוא זקוק להסכמת בעלי הדין, ואינו רשאי להסתלק מן הדין אם לא יסכימו בעלי הדין לפשרה.

משפט והלכה בישראל | בית דין לענייני ממונות שע"י "ארץ חמדה"

הרב צבי יהודה בן יעקב, בית הדין שע"י המועצה הדתית רמת גן
משפטיך ליעקב כרך ב סימן כה

כפיית פשרה הקרובה לדין על בעלי הדין

תיאור המקרה

התובע עבד כשכיר אצל הנתבעת. בחוזה העבודה נקבעה משכורתו של התובע על סך מסויים כסכום ברוטו, הכולל את כל התנאים הסוציאליים עבורו, ובכללן הפרשת החברה הנתבעת לפיצויים. כמו כן, סוכם שיקבל במונחים מיוחדים עבור רווחים מעבר לסכום מסויים. למעשה, התובע היה מקבל במזומן את כל הסכום המופיע בחוזה העבודה כמשכורת ברוטו.

התביעה

התובע טוען, שהסכום שנקבע בחוזה העבודה כמשכורת ברוטו, אינו כולל את ההפרשה לפיצויי פיטורין עבור הבונוסים. על כן הוא תובע כעת מהנתבעת תשלום פיצויים גם עבור הבונוסים.

תשובת הנתבעת

הנתבעת טוענת, שסכום הברוטו המופיע בחוזה העבודה מתייחס לסך כל ההכנסות של התובע. אי לכך, אם הבונוסים שקיבל התובע מחייבים פיצויים מוגדלים, יש לראות את חוזה העבודה כוויתור מצידו על חלק זה של הפיצויים.

פסק הדין

על הנתבעת לשלם פיצויי פיטורין בסך שני שליש משיעור הפיצויים החייבים על פי חוק, כפשרה.

הנימוקים:

סדר הדברים לבירור פסק הדין הוא כדלהלן:

- א. האם ניתן לוותר על פיצויי פיטורין?
- ב. האם טענת הנתבעת לפיה התובע וויתר על פיצויי הפיטורין נכונה?
- ג. על מי מוטלת חובת הראיה, אם התובע מחל על פיצויי הפיטורין?
- ד. האם יש אפשרות לכפות פשרה בנדון דידן?

א. וויתור על פיצויי פיטורין

בית הדין קבע, שאין תוקף לחוק המדינה המחייב לשלם לעובד פיצויי פיטורין מכח דינא דמלכותא דינא, זאת מחמת השיטות הסוברות שלא אומרים דינא דמלכותא דינא בדינים שבין ישראל לחבירו, וכן מחמת שיטת הר"ן, שבארץ ישראל לא אומרים דינא דמלכותא דינא. למרות זאת, קבע בית הדין שיש לפיצויי הפיטורין תוקף מחייב מכח מנהג המדינה. הנפק"מ מקביעה זו היא, שהסעיף בחוק, הקובע שאין לוותר על פיצויי הפיטורין, אלא אם הוויתור נכתב בפירוש, אינו מחייב את הצדדים, ודינו כדבר שאינו מצוי, שאין בו מנהג.

ב. האם בנדון דידן אכן וויתר התובע על פיצויי הפיטורין?

לאחר בירור דקדקני בחוזה העבודה, הגיע בית הדין למסקנה, שישנו ספק אם התובע אכן וויתר על פיצויי הפיטורין עבור הבונוסים השונים.

ג. על מי מוטלת חובת הראיה בספק מחילה

משפט והלכה בישראל | בית דין לענייני ממונות שע"י "ארץ חמדה"

נכתב בשולחן ערוך (חושן משפט סעיף כג) :

האומר : שטר בין שטרותי פרוע ואיני יודע איזהו, כל שטרותיו פרועים. נמצא לאחד שם שנים, הגדול פרוע ולא הקטן. הגה : ... וכן אם לא אמר : אחד פרוע, אלא אומר : שטר אחד מחול לך, הקטן מחול ולא הגדול.

רבי עקיבא אייגר (שם) כותב :

והיינו, כיון דהספק כמה מחל. אבל אם ידוע כמה מחל, ויש ספק בדין אם מהני המחילה, לכאורה פטור מספק, ואולם מדברי הבית שמואל סימן סו סק"ט מבואר דלא סבירא ליה כן, ולעני"ד צ"ע.

רבי עקיבא אייגר מחלק, בין ספק שהוא בכוונת דברי בעל הדין, ובין ספקא דדינא, משום שכאשר הספק הוא מחמת הדין, הכלל הוא המוציא מחבירו עליו הראיה. לעומת זאת, כאשר הספק הוא בטענת הלוח או המלוה, ושכנגדו אינו טוען ברי, יש לראות זאת כשטר שהמלוה טוען שמא נפרע, והלוח טוען שמא פרע, שמעמידים השטר בחזקתו.

לאור זאת, בנדון דידן, שישנו ספק אם היתה מחילה של התובע או לא, אין ספק המחילה מפקיע מידי חיוב ברור, ולכן יש לומר שהנתבעת צריכה לשלם את פיצוי הפיטורין גם על הבונוסים.

ד. כפיית פשרה בנדון דידן

לאור האמור לעיל, נראה שהנתבעת צריכה לשלם פיצויי פיטורין על הבונוסים מחמת הספק, אם אכן יש חיוב כזה על פי החוק. אולם, היות שהספק, שמא התובע וויתר על פיצויי הפיטורין הוא ספק משמעותי, קבע בית הדין שיש לעשות פשרה.

בשטר הבוררות שעליו חתמו הצדדים לפני הדיון נכתב, שסמכותו של בית הדין לפסוק "בין לדין, בין לפשר ובין ליושר". אולם, בישיבה ראשונה תבעה הנתבעת לדון אך ורק על פי דין תורה, וגם בישיבה השניה חזר על כך הנתבע. על כן יש לשאול, האם בית הדין זקוק להסכמת בעלי הדין על מנת לפסוק פשרה הקרובה לדין?

הרא"ש בתשובה (כלל קז סימן ו) כותב :

ולכן נתנו חכמים רשות לדין לפסוק לפי ראות עיניו, במקום שאין הדבר יכול להתברר בראיות ובעדויות. פעמים באומד הדעת, ופעמים כמו שיראה הדין בלא טעם ובלא ראייה ובלא אומד הדעת, ופעמים על דרך פשרה.

והובאו דבריו להלכה בשולחן ערוך (חושן משפט סימן יב סעיף ה) וכתב הסמ"ע (סי"ק יב) :

ורוצה לומר, שכל אלו הדברים יכול לעשות הדין בעל כרחם דבעלי דינים.

נוסף על כך יש להביא את דברי הרדב"ז (חלק ד סימן אלף תכו) :

ואם נסתפקו (הדיינים) כולם, יראה לי שיכריחו את בעלי הדין לקבל פשרה, שזהו מכלל דין תורה, שנאמר "ועשית הישר והטוב". ואין צריך לומר בזמן שהתובע נתרצה לקבל פשרה והנתבע אינו רוצה, דודאי רגליים לדבר, דלפיכך אינו רוצה פשרה, כדי שישאר המעות אצלו, שהרי מן הספק אוקי ממונא בחזקת מריה.

וכן יש לציין לדבריו של הציץ אליעזר (חלק ז סימן מח פרק ח אות ט), לגבי נתבע שדרש שבשטר הבוררות לא יהיה כתוב "הן לדין והן לפשר", ורצה שידונו רק לפי דין תורה. ודחה הציץ אליעזר טענה זו משני נימוקים :

א. פשרה הקרובה לדין רשאי בית הדין לפסוק אף בעל כרחם של בעלי הדין.

ב. היות שמנהג בתי הדין לחתום אף לפשרה, אין אחד מבעלי הדין רשאי לדרוש מבית הדין לעשות אחרת מהנהג המקובל.